

nom, blasfemičnom ili opscenom izrazu, može jednom angažiranom recipijentu više kazati o našem svijetu nego što je ovaj kadar razabrati iz vlastitog iskustva, koje je uvijek ograničeno na jedan horizont, kazao je mr. Josip Grbavac.

Akademik Josip Bratulić ističe kako ima malo naroda koji su u svojoj kulturnoj i političkoj prošlosti prošli tako složen i jedinstven put — od davnih početaka do danas — kakav je prošao hrvatski narod. »Taj je put sav u znaku trojstvenosti. Hrvatski narod, i njegovi svećenici, Riječ su Božju slušali na svom jeziku. I svećenici i vjernici svakodnevne su molitve, razgovor s Bogom, molili na svom jeziku. Riječi Očenaša nisu se kroz stoljeća mijenjale, spajajući tako u jednoj molitvi, zahvali i nadi sve Hrvate, od vremena dolaska u Domovinu do danas. I reforma liturgije u XX. st., njezino ponarodnjenje nakon Drugoga Vatikanskoga koncila, dijelom je potekla od iskustva Crkve u Hrvata, gdje se u bogoslužju zajednički molilo, pjevalo u punom zajedništvu svjedočeći tako da je Evandjelje — Radosnu vijest živo i trajno pisutno među nama.«

U predavanjima dr. Vladimira Lončarevića stoji kako je u Hrvatskoj književnosti tijekom stoljeća, a naročito u 19. st., bilo različitih prijepora o stilsko-formalnim, tematskim, jezičnim i drugim pitanjima, no sve do kraja 19. st. u jednu se stvar nije diralo: u opravdanost vjersko-moralne prosudbe književnosti kao ni u opravdanost vjersko-moralnih inspiracija u gradbi književnih tema. »Tako je sasvim točna prosudba Božidara Petrača da se čitavom hrvatskom književnošću, i srednjovjekovnom, i onom od Marulića do početka 20. st. eksplicitno ili implicitno, neposredno ili posredno, u različitim stilskim formacijama, protežu (...) biblijske teme, kršćansko, katoličko pojmovlje i kršćanstvu vlastite vrijednosti.« Hrvatska katolička književnost, kako je i ovom prigodom »terminus technicus« nazivamo, nastajala je u okolnostima završnih sukoba velike

književne borbe, što se, okvirno uzevši, razvijala između 1898. i 1909. godine. Bio je to sukob »starih« i »mladih«, sukob zagovornika tradicijskog pogleda na književnost u njezinoj prije svega moralnoj, domoljubnoj i vjerskoj pedagoško-prosvjetno-pastoralnoj ulozi, koji su polazili od načela dotadašnje katoličke estetike u smislu »verum, bonum et pulchrum convertuntur«, odnosno »nije lijepo što nije dobro i istinito«, i onih koji su držali da se književnost ima osloboditi svakog »pritiska« i »tutorstva«, smatrajući kriterij ljepote ako ne jednim, a ono vrhovnim kriterijem njezine prosudbe i njezina smisla. To je dakako vrlo pojednostavljena slika, s mnogo nijansi i preklapanja poetoloških, estetičkih, socijalnih, političkih i drugih shvaćanja književnosti i njezine javne uloge i službe, kazao je dr. Vladimir.

I ovaj, kao i prethodni zbornici, daje kvalitetan hrvatski inozemni doprinos razvoju hrvatske teološke misli, a njegovo grafičko rješenje i ovoga je puta uspješno ostvarila Romana Kašaj.

Adolf Polegubić

Željka Znidarčić (ur.), *Etika u medicinskoj znanosti. Radovi Simpozija »Etika u medicinskoj znanosti« HKLD-a, FTIDI, Biblioteka Donum Vitae, Knjiga 7, Zagreb 2009, str. 126.*

Prema u predgovoru ove knjige izrečenoj istini urednice, docentice dr. sc. Željke Znidarčić, dr. med., da je etika u medicinskoj znanosti tema o kojoj je potrebno više razmišljati i raspravljati, ova će knjiga biti zanimljiva ne samo medicinarima nego i svima koji se bave znanošću, posebno filozofima, teolozima, pravnicima, profesorima, vjeroučiteljima, sociolozima itd. Hrvatsko katoličko liječničko društvo toj je temi posvetilo simpozij, koji je u suradnji s Medicinskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu i s Akademijom medicinskih znanosti Hrvatske održan 29. listopada 2007. na Me-

dicinskom fakultetu u sklopu obilježavanja 90. obljetnice Fakulteta. Autori dvanaest tekstova, iznesenih na 126 stranica ove knjige, znanstveni su radnici medicinskih i teoloških institucija u Zagrebu i Splitu. U nakladi Centra za bioetiku Filozofsko-teološkog instituta Družbe Isusove u Zagrebu (Jordanovac 110) u sastavu Biblioteke *Donum vitae* ova je knjiga ukupno već sedma izdana, a četvrta koju je uredio HKLD. Centar vodi, a biblioteku uređuje o. Valentin Pozaić DI, profesor kršćanske etike, pomoćni biskup zagrebački i duhovnik HKLD-a. U svom uvodniku urednica podsjeća da je primijećeno kako je, uglavnom zbog tehnologizacije i komercijalizacije, poremećena moralna orijentacija, s dehumanizacijom liječnika i depersonalizacijom pacijenata. Kao odgovor na te probleme pojavila se nova znanstvena disciplina — bioetika. Ona se suprotstavlja stvaranju neke »nove etike« u kojoj se gubi humanost liječnika, a bolesnik prestaje biti čovjek. Uz potrebno znanje znanstvenik mora imati određene vrline, uz ostale i poštenje. Ako ga nema, znanost se zlorabi radi profita.

Etika u molekularnoj medicini /Nada Božina/. Prenatalno genetičko testiranje te probiranje novorođenčadi s obzirom na specifične genetičke rizike dijelovi su reproduktivne brige u modernoj genetičkoj revoluciji. Genetičko testiranje i probiranje također se sve više i značajnije primjenjuje u drugim dijelovima zdravstvene skrbi te u medicini rada i za pomoć još nekim preventivnim zdravstvenim mjerama. Za ispravnu budućnost genetičkih istraživanja važno je ispunjavanje etičkih principa, da se izbjegnu diskriminacije.

Etički aspekti znanstvenih istraživanja u životinja /Melita Šalković-Petrišić/. Najosnovniji smisao etičkog opravdanja uporabe životinja u biomedicinskim i psihofarmakološkim istraživanjima je da ona u konačnici rezultiraju određenom koristi za ljude. Pri tome je potrebno prethodno procijeniti znanstvenu korist

u odnosu na stres, bol i nelagodu u životinja, zatim pravilno planirati pokus s obaju aspekata, znanstvenog i moralnog. Izbor je uporaba anestetika i analgetika i razvoj alternativnih modela istraživanja.

Etika u istraživanju lijekova /Vlasta Bradamante/. U svim međunarodnim smjernicama spominju se tri najvažnija etička načela, koja trebaju uvijek biti uključena u sva istraživanja koja se obavljaju na ljudima: načelo poštovanja čovjeka kao osobe u smislu njegove autonomije i zaštite; načelo dobrotomjornosti; načelo pravednosti. Sponzori istraživanja mogu u pokusu ući u sukob interesa. U istraživanju je ispitanik ključna osoba u etičkom ponašanju.

Etika u toksikologiji /Maja Peraica/. Toksikologija je znanost koja proučava djelovanje različitih supstancija koje, ovisno o dozi, mogu biti štetne za žive organizme i za ekološki sustav. Toksikolozi su iskreno zabrinuti zbog mogućnosti pritiska kemijske industrije na njih pri procjeni svojstva toksičnih supstancija, kao i zbog vrlo realne mogućnosti dolaska na tržište supstancija čije su osobine (toksične, karcinogene, mutagene, ekotoksične i druge) nedovoljno ispitane. Prema hrvatskim zakonima zabranjena su ispitivanja na ljudima ako nisu potencijalno korisna za ispitanika.

Etička pitanja u kliničkim istraživanjima /Zvonko Rumboldt/. Trijezno prosuđivanje odnosa djelotvornosti, podnošljivosti i štetnosti raspoloživih lijekova jedan je od imperativa suvremene medicine. Farmakološko ispitivanje na životinjama daje tek djelomičan uvid u terapijsku vrijednost stanovitog spoja, pa tek istraživanja na čovjeku daju klinički relevantne odgovore. Kamen temeljac istraživanja je etičnost; pri eventualnom sukobu istraživačke znatiželje i medicinske etike prevaga je na strani potonje. Članovi etičkih odbora su po prirodi svojeg poziva vezani o razrješavanje etičkih dvojbi (npr. filozofi, teolozi, pravnici, sociolozi).

Znanstveno–etički pristup istraživanju internističkih bolesti /Jasenska Markeljević/. Dominacija tehnološki orijentirane civilizacije, lišene religijskog poimanja stvarnosti, unijela je u naš život duhovnu nesigurnost i gubitak unutarnjeg sklada, zanemarujući etičke dimenzije. Etika »dobre kliničke prakse« podrazumijeva primjenu dijagnostičkih i terapijskih postupaka, etički opravdanu i optimalnu za bolesnika.

Etika u neuroznanosti /Niko Zurak/. Kao nijedno drugo znanstveno područje neuroznanost se susreće s brojnim fundamentalnim etičkim pitanjima. Znanost nije samo tehnička aktivnost. Neurološke i psihoterapijske bolesti stvaraju golem tržišni prostor za farmaceutsku industriju, s mogućnošću financijskog konflikta interesa. Mora se izbjeći žurba da se prihvati »čitavanje mozga« kao »objektivno« sredstvo probira terorista. Jedna od mogućih pogrešaka u neuroznanstvenim istraživanjima jest bezrezervno prihvaćanje stajališta etičkih odbora; savjest znanstvenika ipak je posljednja instancija etičke odluke.

Znanstveno–etički pristup u mentalnom zdravlju, posebno djece /Dubravka Kocijan–Hercigonja/. Specifičnosti psihoterapijske struke koje proizlaze iz značajki funkcioniranja pacijenta zahtijevaju visoku etičnost psihijatra, jer u opisanim situacijama mogući su brojni neetički postupci, svjesno ili zbog neznanja. Promijenjeni uvjeti života dijelom su posljedica napuštanja vrijednosnih sustava, moralnosti, etičnosti u svakodnevnom životu, što na neki način dovodi do psihičke i fizičke smrti. Narodi, grupe i obitelji u kojima se njeguju vrijednosni sustavi temeljeni na razlikovanju dobra i zla i vjerovanju u nagradu za dobro manje su opterećeni psihičkim problemima i bolestima.

Etička načela u znanstvenoj medicinskoj publicistici /Ivan Bakran/. Posebno je osjetljiv etički problem utjecaj sponzora kliničkog pokusa, najčešće farmaceutske industrije, na plan i rezultate

istraživanja. U nekim medicinskim časopisima postoje članovi uredničkog odbora zaduženi za ocjenu etičnosti i sukobe interesa.

Savjest i priziv savjesti u medicinskoj znanosti i liječničkoj praksi /Niko Zurak/. Situacije u kojima postoji prigovor savjesti sve su učestalije. Izvod iz hrvatskog Zakona o liječništvu: Radi svojih etičkih, vjerskih ili moralnih nazora, odnosno vjerovanja, liječnik se ima pravo prizvati na priziv savjesti te odbiti provođenje dijagnostike, liječenja i rehabilitacije pacijenta, ako se to ne kosi s pravilima struke te ako time ne uzrokuje trajne posljedice za zdravlje ili ne ugrozi život pacijenta. Za primjer navode se neke takve situacije: pobačaj, eutanazija, potpomognuti suicid, sudjelovanje u kapitalnoj kazni, artifičijelna fertilizacija i sterilizacija, neke presadbe organa, pokusi na životinjama i ljudima, biotehnologija, genetičko inženjerstvo, primjena kemijskih abortiva, prijepori oko tzv. preimplantacijske faze embrija. Apelanti se susreću s nepoželjnim kolateralnim učincima koji sankcioniraju etičku hrabrost.

Etika kao etiketa tehnike i ekonomije: medicinska znanost u ozračju instrumentalne racionalnosti /Tonči Matulić/. Ova knjiga opravdano završava vrijednim stranicama filozofsko–teološkog traktata o aktualnom stanju etike u medicinskoj znanosti, u znanosti općenito u svijetu. Kratko i na razumljiv način autor je to riječima sažeo u svom završnom predavanju na simpoziju. Rekao je da su medicinska i kršćanska etika bliske jer je kršćanska etika obogatila Hipokratovu medicinsku etiku. Etika je dobrobit, no suvremeni društveni razvoj proizvoljnim je tumačenjem preinačio pojam dobrobit u sinonim za korist. Liječnici su danas pod velikim pritiskom da dadu prednost najnovijoj tehnologiji u obradi bolesnika–čovjeka, zapostavljajući humanističke komponente komunikacije i smatrajući da je dobra tehnika i dobra etika. Takvo stanje izaziva zabrinutost za dalj-

nji razvoj istinske medicinske etike. Suvremena medicinska znanost zakonito je dijete moderne potrage za emancipacijom čovjeka od Boga i, posljedično, za uspostavom svijeta bez Boga, sa značajkama istinskoga sekularnog fundamentalizma — nastavlja autor u svom radu u knjizi. Nasuprot Božjoj svemoći pojavljuje se čovjekova tehnička moć. Etika je tu čista etiketa tehnike i ekonomije; nastupa etičko osiromašivanje biomedicinskih istraživanja, a da se o kliničkoj praksi kao eminentno humanističkoj praksi i ne govori. Budući da se medicinska praksa počela ravnati isključivom logikom znanstvene izvrsnosti i učinkovitosti, prihvaćajući isključivo kriterije zasnovane na prirodnoznanstvenim teorijama, matematičkim shemama, dijagnostičkim i terapijskim tehnikama, složenim aparatima, nepreglednom mnoštvu kemijskih supstancija i preparata, došlo je do pretvaranja bolesnika u puki objekt, tj. u stroj za popravljavanje i servisiranje. Tako tehnika preuzima primat nad etikom, materijalno preuzima primat nad duhovnim, autentična humana etika osuđena je na uzmak. U pitanju je sam identitet »biti čovjek«. Nikad nije kasno za zaokret.

Ivica Ružička

Mirko Nikolić, *Gabrić još govori. 20 godina poslije (1988.–2008.)*, FTI, Zagreb 2008, 136 str.

Ova knjižica o misionaru, isusovcu ocu Anti Gabriću posljednja je u nizu biblioteke Svjedoci i uzori i za samog je autora od posebnog značaja jer izlazi nakon proslave jubileja velikih isusovaca, među kojima je i 500. godišnjica rođenja za Katoličku crkvu značajnog misionara sv. Franje Ksaverskoga, uzora i nadahnitelja mnogih misionara, pa tako i oca Gabrića, a u godini proslave 20. godišnjice njegove smrti.

Autor ne želi iznijeti iscrpan životopis oca Ante Gabrića, već duh i stil živo-

ta koji se očituju u njegovim mislima, riječima, molitvama, djelima, susretima s ljudima kojima se davao bez pridržaja, koji i danas, kako sam autor u naslovu kaže, još govore, potiču i nadahnjuju, budući da se njegov život temeljio na Kristu i ostvarivao u ljubavi prema Bogu i prema ljudima. Pri prikazivanju dubokoga i raznolikoga nutarnjeg života našega misionara autor se služio njegovom korespondencijom koju je sakupio i izdao otac Juraj Gusić pod naslovom *Životni put jednog misionara*.

Na samom početku prvog poglavlja u kratkim crtama nam se iznosi život misionara do dopuštenja da krene u misije u Indiju — to je bilo ispunjenje njegove težnje da život »potroši« za druge. U pismima i dnevniku iznosi nam svoje misli i brige: uzbuđenje, radost, zadivljenost prirodom, a i prve osjećaje koji se bude izvan domovine; piše o učenju jezika, aklimatizaciji i inkulturaciji. Ondje završava studij teologije i biva zaređen za svećenika — sada može živjeti svoj poziv u punini i donositi Krista potrebitima. U nekoliko navrata svraća i u Domovinu gdje također oduševljava svojim svjedočanstvom. Trošio se neumorno i do posljednjeg trenutka života, dokle je imao imalo snage, noseći blagoslov i osmijeh od sela do sela, od srca do srca, ne mareći za sebe — bez kompromisa. Poznate su njegove riječi koje prožimaju bit njegova života: »Treba gorjeti i izgorjeti... a mi dimimo! Zašto ću ja dimiti molim vas lijepo!?!«

U sljedećim poglavljima sam Gabrić nam o sebi govori kroz svoje zapisane riječi. Mnogo je putovao, a volio je pisati; razradio je svoj vlastiti stil, a svoje nutarnje doživljaje potaknute vanjskim prirodnim ljepotama s lakoćom pretače u pisanu riječ: džungla, rijeke, noći, dan, zvijezde i meteori, vjetar i oluja, napose ljudi... Susreti u kojima prepoznaje Božju prisutnost.

Ljude je ljubio i za njih živio; oni su to prepoznali i iskreno mu uzvraćali. Imao je vremena i ljubavi, donosio radost, na-